

Ertuğrul'u Geri Çağırarak: Bir Efsanenin Dirilişi

Sümeyye SAKARYA, Leeds Üniversitesi Sosyoloji ve Sosyal Politika Bölümü Doktora Öğrencisi

Uzun bir süredir Türk dizilerinin Müslümanlar arasındaki popülerliği şahit olduğumuz bir durum. Ancak son yıllarda bunlardan birisinin gördüğü olağandışı sayılabilecek ilgi ayrıca dikkat çekici: "Diriliş: Ertuğrul". Aslında diziyi şöyle bir göz attığımızda bile, Müslümanların bu ilgisini anlamlandırmak pek de zor değil: Dizi, Osmanlı'nın kuruluş dönemi ve öncesi, Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'yi merkeze alarak Kayı Boyunu anlatıyor. Bu bağlamda, Kayı Boyuyla olan ilişkileri üzerinden Haçlılar, Moğollar, Bizans ve Selçuklu da hikayede önemli bir yer tutuyor. Dolayısıyla da 13. yüzyılda Anadolu'daki iktidar mücadelelerine odaklanan dizide Alplerin cesaretinin, savaşçılık yeteneklerinin, vatanseverliklerinin, adanmışlıklarının ve dindarlıklarının vurgulandığı sahneler ön plana çıkıyor. Böylece de Diriliş: Ertuğrul, anlatılan tarihin İslami yönünü de ön plana getirerek Müslümanlar arasında gezinen diğer pek çok Türk dizisinden de farklılaşmış oluyor. Hatta daha yakından bakıldığında, dizinin, İslam'ın farklı tezahürleriyle donatılmış sahneleri aracılığıyla, tarihi İslam tarihinin bir parçası olarak ele aldığı da iddia edilebilir. Önemli şeylere besmeleyle başlanması, günlük meselelerde sıklıkla Kuran'a referans verilmesi, nasihat olarak peygamber kıssalarının anlatılması ya da namaz kılınan ve Kuran okunan, özetle ortalama bir Müslümanın günlük hayatını yansıtan sahneler bunlara örnek olarak verilebilir. Bu açıdan bakıldığında da Diriliş: Ertuğrul'un dizide bir anlamda kendi hayatlarını gören Müslümanlar arasında bu kadar sevilmiş olması çok şaşırtıcı değil. Ancak diziyi ilgili dikkat çeken şey dizinin gördüğü ilgiden ziyade bu ilginin formuyla ilgili: Müslümanlar arasında dizi, -özellikle de dizideki kahramanlık sahneleri ve vurgusu- Müslümanların güçlü olduğu ve dünyanın büyük bir kısmının Müslimistan sayılabileceği o "eski güzel günlere" özlemle, yüceltilerek anlatılıyor ve dolaşılıyor. Bir diğer ifadeyle Ertuğrul'un ve Alplerin şahsında o eski güzel günler özlemle yad ediliyor. Bu bakımdan da Diriliş: Ertuğrul'un Müslümanlar için hatırlanacak, anlatılacak, daha da önemlisi, Salman Sayyid'den ödünç alarak söylersem, geri çağırılacak (recall) bir efsane işlevi gördüğü söylenebilir. Peki dizinin geri çağırılacak bir efsane olarak işliyor oluşu, diziyeye olan ilgi de dikkate alındığında, ne ifade etmektedir?

Siyasal kimliklerin/failliğin dolayısıyla da siyasal toplulukların oluşumunda "geri çağırma(k)" ve "efsaneler" önemli bir yer tutmaktadır. Mesela Sayyid (2014), Hilafeti Geri Çağırarak kitabında, Ümmet'in kurtuluşunun ancak "siyasal" ile mümkün olduğunu söylemektedir: İslamî (İslamicate) bir süper güce ihtiyaç vardır. İslamî bir süper gücün -bir siyasal topluluğun- kurulması için ise hegemonik bir mücadele verilmelidir ve bu da ancak siyasal Müslüman kimliğinin oluşumuyla mümkündür. Öte yandan paradoksal olarak bu süper gücün inşası da siyasal Müslüman kimliğinin oluşumu için gereklidir. Bu kurtuluşa yani siyasal Müslüman kimliğinin oluşumuna giden yolu ise Sayyid başlıkta vermektedir: "geri çağırarak". Burada, siyasal kimliğin ve topluluğun -Ümmet'in- oluşumu ele alınırken, "geri çağırma"nın işaret ettiği bazı noktaları da dikkate almak

gerekir. İlk olarak, “geri çağırma” bir kırılmaya, fasılaya işaret etmektedir: geri çağırılan objenin -Hilafetin- gözden kaybolduğu, yok olduğu ve hatırlanması gereken bir kopuş anına ve mekanına, bir diğer ifadeyle geri çağırılacak bir yitik hafızaya. Böylece “geri çağırma(k)” öncelikle günümüz Müslümanlarının temel problemini tespit etmektedir: yüzyıllarca süregelen bir gelenekten kopuş ve bir sürekliliğin kırılması. İkinci olarak, “geri çağırma(k)” şimdide konumlandırılmıştır: hem ayakları yere basmaktadır hem de güncel şartların ve etrafta olup bitenin farkındadır. Geçmişe dönmek yerine, gözden kaybolanı – bir obje olarak hafızayı- bugüne, şimdide dolayısıyla da geleceğe -geri- çağırılmaktadır. Çözümü yitik hafızanın şimdide, bugüne -geri- getirilmesinde görmektedir. Dolayısıyla da, “geri çağırma(k)” ütopyik değil realist bir çözümdür de denebilir zira ne bir ütopya geri çağırılabilir ne de geri çağırma geçmişe dönmek gibi ütopyiktir. Son olarak da “geri çağırma(k)”, hafızayı -Hilafeti- geri çağırarak bir özne -Müslüman kimlik- gerektirmektedir ve “geri çağırma(k)” siyasal eylem olduğu için de bu özne siyasal bir öznedir.

Siyasal kimliğin gündeme geldiği bu son nokta aynı zamanda “efsaneler”in de resme dahil olduğu noktadır. Efsanelerin milletler, imparatorluklar ve devletler gibi siyasal toplulukların oluşumunda nasıl önemli bir rol oynadığı çokça çalışılmış ve çalışılmakta olan bir mesele. Bu minvalde Hannah Arendt, “Totalitarizmin Kökenleri”nde de efsanelerin oynadığı belirleyici rol üzerinden Britanya İmparatorluğunun meydana gelişinin bir hikayesini anlatmaktadır. Arendt’e göre insanın bozamadığı, geri çeviremediği (undo) ve aslında parçası bile olmadığı geçmiş olayların sonuçlarına katlanmak zorunda oluşu onu bu durumla yüzleşmek için bir yol bulmaya iter. Ve tam da bu noktada efsaneler, geçmişin “danişılmamış sorumlusu” (unconsulted responsibility) olan insanın yardımına koşar: “İnsan, geçmiş olayları kendi geçmişi olarak düşünmeye ve onların sorumluluğunu kabul etmeye sadece olaylar hakkında samimi bir şekilde uydurulmuş hikayelerde rıza gösterir. Efsaneler onu yapmadığı şeylerin ustası yapar ve onun geri çeviremediği (bozamadığı) şeylerle başa çıkabilmesini sağlar.” Çünkü efsaneler “geçmiş olayların, genelde insanlık durumuna özeldir de siyasal amaçlara uydurulması için sokulduğu formdan başka bir şey değildir” (Arendt 1979: 208). Dolayısıyla da efsaneler insana “geleceğin sınırsız mekanında güvenilir bir kılavuzluk sağlar” ya da insanın kendi siyasal amaçlarını fark ederek “geri çağırabilen” siyasal bir aktöre/kimliğe dönüşmesini.

Diriliş: Ertuğrul’un Müslümanlar arasında yarattığı heyecan, gördüğü takdir ve ilgi bu açıdan da değerlendirilip anlamlandırılabilir. Böylesine bir ilgi bir yandan Müslümanların dünyayı İslam’ın hakimiyeti altında daha iyi ve güvenilir bir yere dönüştürme arzularını ortaya çıkarırken, öte yandan da dizinin, bu dönüşümü gerçekleştirecek siyasal Müslüman kimliğin oluşumunda bir efsane olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Bir anlamda Müslümanlar Ertuğrul efsanesi aracılığıyla eski güzel günleri geri çağırılmaktadır. Eski hatıralar geleceğe yolculuğun, gölgesinde başladığı ve hareket ettiği güvenilir bir kılavuz olarak dirilmektedir.

Dizinin Türkiye menşeli olmasına rağmen gördüğü ilginin ve neden olduğu heyecanın Ümmet çapında olması da dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu olarak karşımızda durmaktadır: Hatıra ve efsane sadece Türklerin değil Ümmetindir ve dolayısıyla da bu geçmişin sorumluluğu da sadece Türklerce değil Ümmetçe kabullenilmiştir. Bu durum halihazırdaki ulus-devlet sisteminin, Müslümanlara ve siyasal aktörler olarak onların amaçlarına ev sahipliğindeki yetersizliğini de göstermektedir. Ulus-devlet sisteminin bir anlamda evsiz bırakarak bir diasporaya dönüştürdüğü Ümmet sınırlarını kendisinin çezeceği ve sahibi olacağı yeni bir ev düşlemektedir. Dolayısıyla da Ertuğrul’un yarattığı bütün bu heyecanın, geçmişin dirilmiş ve geri çağırılmış efsanelerinden yeniden doğan yeni bir siyasal toplulukla gelecek daha iyi bir geleceğin -yeni bir dünya düzeninin- müjdecisi olduğu da söylenebilir.